

Циглер Тетяна Олександрівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Лабенська Лілія Леонідівна

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ДОГОВІРНА ТЕОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні дослідники вважають, що походження держави – «проблема із категорії вічних», і як така вона одночасно невичерпна та тривіальна. Специфіка цієї проблеми в тому, що протягом всієї історії вивчення вона була дискусійною [1, с. 2].

Розгляд питання походження держави та права має особливе значення в пізнанні цього явища, без чого не можна зрозуміти сутність державно-правових явищ, їх роль в житті суспільства та логіку їх функціонування. Практичне значення даної проблеми пов'язано з визначенням історичних рамок існування держави та права [2, с. 19].

Важливість розгляду цього питання для української науки теорії держави та права підтверджується й тим, що досить тривалий час воно трактувалося лише в рамках теорії, що була єдиною «вірною» за часів радянської влади (повністю обумовленої змістом знаменитої роботи Ф. Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності та держави»), що, безумовно, доволі сильно збіднювало її.

Зміни, що мали місце в соціально-економічному та суспільно-політичному ладі, криза ряду положень марксистко-ленінської доктрини державності, відповідно до якої домінувало перебільшення значення класового підходу, створили необхідність переосмислення основних понять та

категорій, які відносяться до походження, ознак, сутності та функцій держави і права [3, с. 23].

Як відомо, існує значна кількість теорій походження держави, але предметом нашого дослідження є, так звана, теорія договору. Актуальність цієї теорії, в сучасних реаліях, вкрай висока.

На думку прихильників теорії договорів, держава - це раціональна спільнота людей, створена на основі досягнення між ними згоди. Відповідно до цієї угоди вони передають частину своєї свободи та влади державі. Теорія договору існує понад два тисячоліття і ґрунтується на кількох постулатах.

З одного боку, теорія договору стала важливим кроком у пізнанні держави, оскільки вона перевершила релігійні уявлення про походження державності та політичної влади. Договірна теорія походження держави також має глибокий демократичний зміст, підтримуючи природне право людей змінювати владу поганого правителя аж до повстання.

З іншого боку, недолік договірної теорії походження держави - це ідеалізована та абстрактна ідея первісного суспільства, яке нібито на певному етапі свого існування розуміє необхідність досягнення згоди між людьми та правителями.

Саме ця теорія походження держави набула великого поширення в різні часи. З VI ст. до н. е. її захищали Епікур і Цицерон, а у XVIII ст. її розробниками стали Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо [4], до яких у XIX ст. приєднався П.І. Пестель. Саме положення цієї теорії були проведені в основу перших конституцій у світі (до речі, не втратили актуальність й до сьогодні).

У нашому столітті багато послідовників цієї теорії вважають, що державна влада є результатом суспільного договору і що іншої влади немає.

Теорія суспільного договору була сформульована у працях раніше згаданих буржуазних мислителів: Джона Локка, Томаса Гоббса, Жан-Жака Руссо та інших у XVIII ст. Теорія договору права заснована на тезі про те, що державі був притаманний природний стан людей. Авторам теорії він здався

неоднозначним. Гоббс вважав, що природний стан людства - це стан війни всіх проти всіх [5]. І для того, щоб ця війна закінчилася, нам потрібно домовитися і не бути самотніми, а об'єднатися. Однак ця угода не припиняє війну навіть у тому розумінні, в якому її розумів Гоббс. Руссо говорив, що люди у природному стані мають вроджені права та свободи [4]. Потім, заради миру та процвітання, між кожним членом суспільства та створеною державою укладається соціальний договір. Люди передають частину своїх прав державному уряду та беруть на себе обов'язок поважати його, а держава зобов'язується захищати невід'ємні права людини (права власності, свободу, безпеку).

Згода людей, на думку Руссо, є основою правової влади. В результаті кожна сторона стає одним з учасників цього договору. Суверенітет належить народу в цілому, а правителі - це представники народу, які зобов'язані звітувати перед ними і змінюватися відповідно до їх волі. Якщо держава перестав слідувати загальній волі та виконує свої моральні зобов'язання, вона втрачає моральну основу свого існування [6]. Нічого не нагадує? Саме ці положення покладені в норми конституцій сучасних демократичних держав Європи.

Теорія договірного походження держави не дає відповіді на питання, де, коли і як виник суспільний договір, хто був його учасником чи свідком. І він також страждає від позачасової ідеї первісного суспільства та його стану. Наприклад, за словами Локка, таке суспільство було золотим віком загального миру та процвітання, свободи та рівності. Сьогодні наука має дані про обмеженість та схематичність таких ідей.

Звичайно, об'єктивні причини державотворення не можна пояснити тільки договором, їх значно більше. Водночас договір відіграє значну роль у створенні ряду держав, практиці їх державного будівництва. Наприклад, Конституція США є першим нормативно-правовим актом державного значення, в основу якого й були покладені основні положення договірної теорії походження держави. Саме ця Конституція містить угоду між народами,

що входять до складу держави, і визначає його цілі: встановлення справедливості, захист внутрішнього світу, організація спільної оборони, просування загального блага.

Таким чином, розглянувши основні положення, на яких ґрунтується договірна теорія походження держави, можна зробити висновки, що значна кількість сучасних демократичних держав, використовує їх у своїх конституціях як основоположні для регламентації суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Зарицкий А.В. Адекватность отражения теорией насилия процесса государственного строительства. *История государства и права*. 2003. №4. С. 2-4.
2. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Курс лекций. Издание 2-е, исправленное и дополненное. М.: Манускрипт.1996. 312 с.
3. Гранат Н.Л. Современный подход к происхождению, понятию, сущности и функциям государства. Исследования теоретических проблем правового государства. Труды Академии. М.: Изд-во Акад. МВД России, 1996. С. 23-30.
4. Основні теорії походження держави. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1546.html>.
5. Про суспільну угоду, або дослідження форми республіки URL: <http://litopys.org.ua/rousseau/rous05.htm>.
6. Теорія суспільного договору URL: <https://inlnk.ru/3Z4ej>.